

Hakîm Ata'nın Ahir Zaman Kitabı

Araş. Gör. Münevver TEKCAN*

Özet: XII. ve XIII. yüzyıllarda Orta Asya'da ve Türkistan'da Yesevîlik geleneğinin kurulmasında ve yayılmasında önemli yeri olan Süleyman Hakîm Ata, Ahmed Yesevî'nin üçüncü ve Türkler arasında en çok tanınan halifesidir. Daha çok Harezmi bölgesinde faaliyet gösteren Süleyman Hakîm Ata'nın eserlerinden biri de *Âhir Zamân Kitâbı*'dir. Bu yazıda, eserin değişik nüshaları karşılaştırılarak transkripsiyonlu metni, nüsha farkları, gramer dizini ve sözlüğü verildi.

Anahtar Kelimeler: Yesevîlik, Süleyman Hakîm Ata, *Âhir Zamân Kitâbı*.

Giriş

Türk Tasavvuf Edebiyatı'nın yetiştirdiği Süleyman Hakîm Ata (ö. 582/1186-87), Ahmed Yesevî'nin (ö. 562/1166-67) üçüncü ve Türkler arasında en çok tanınan halifesidir. Doğum yeri ve tarihine dair kaynaklarda kesin bilgiler bulunmamaktadır. Onun daha ziyade mankabelere dayanan efsanevi bir hayatı olmuştur. Süleyman Hakîm Ata'nın hayatı ve eserleri ile ilgili olarak değişik kaynaklarda bilgiler yer almaktadır. Geniş bilgi için bk. Buhârî: vr. 97^b-98^a; Okuyucu: 1995-26, 46, 55; Lâhûrî: 1312/1984- 534; Köprülü: 1981-88, 95; Eraslan: 1996-348; Hofman: 1969-227, 234; Hakkul: 1991; DeWeese: 2000-573, 574).

Ahmed Yesevî'nin hikmetleri tarzında yazdığı manzumeleriyle Orta Asya'da ve Türkistan'da hikmet geleneğinin yayılmasında, geliştirilmesinde etkili olan Süleyman Hakîm Ata'nın bilinen eserleri şunlardır: *Bakırgan Kitâbı*, *Divân-ı Hikmet* tarzında dinî-sofiyane şiirleri içine alan değişik Yesevî şairlerinin de şiirlerinin yer aldığı bir eserdir. Geniş bilgi için bk. Hakkul: 1991; Tekcan: 1997. *Kıssa-i Hazret-i İmâm-ı A'zam*, *Yarım Alma Kitâbı* adıyla da bilinmektedir, bk. Tekcan 2003: 121-168. *Hazret-i Meryem Kitâbı*, Hazret-i Meryem'in ölümünü konu alan manzum bir risaledir. *Vefât-nâme-i Bibi Meryem* adıyla da bilinen bu eser, tarafımdan yayına hazırlanmıştır.

---

* Kocaeli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi / KOCAELİ muneverturkan@hotmail.com

Çalışmamıza konu olan *Āhir Zamān Kitābı*, *Takı ‘Aceb’* (Hofman: 1969-227, 231) ve *Kıyāmet-nāme*² adlarıyla da bilinmektedir. Eser, H. 1166, M. 1752/53 tarihlerinde istinsah edilmiştir (Hofman: 1969- 231). Bu nüshayı elde etmemiz mümkün olmadı. Ancak *Dīvān-ı Hikmet*’in İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan nüshasında bu eser, başlıksız bir manzume olarak yer almaktadır, İÜ TY 1260: 88^b- 92^b vr.

Āhir Zamān Kitābı ilk baskısı 1847’de olmak üzere farklı tarihlerde Kazan’da basılmıştır. E. A. Malov, *Āhir Zamān Kitābı*’nı 1847 ve 1860 Kazan baskılarını karşılaştırarak nüsha farklarını vermiş ve eseri Hristiyanlık inancı açısından tenkit ederek Rusça çevirisiyle yayımlamıştır. bk. Malov: 1897-1, 27.

Yesevîlik geleneğinde yazılmış hikmetler, yazılı edebiyata olduğu kadar sözlü geleneğe de ait olduklarından zamanla bu eserlerde yayıldıkları sahaya göre değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bu manzumelerin yazıldığı sahanın ve müstensihin dil özelliklerini yansıtmaları da gözönüne alındığında iki nüsha arasındaki farkların oldukça fazla olduğu görülmür. Ayrıca metnin farklı nüshalarında yer alan dörtlüklerin sıra ve sayı bakımından da farklılıkları bulunmaktadır. Her iki nüshada da kapalı /e/Arıp harfli metinlerde yazılmış ya da yazılmamış olsun metnin transkripsiyonunda gösterildi. Hazırladığımız metnin ele aldığımız nüshalarında da ses, şekil ve kelime farklılıklarının dipnotta gösterilemeyecek kadar çok olması sebebiyle İstanbul Üniversitesi nüshası ile Kazan baskısının³ transkripsiyonlu metinleri ayrı ayrı verildi. E. A. Malov neşri ile 1907 Kazan baskısı karşılaştırılarak iki basma nüshanın farkları dipnotta gösterildi. Metinlerin tam bir gramer dizini verildi.

Şimdiye kadar eserin vezni, kaynaklarda *Arız’un hecez bahri* olarak ifade edilmişse de eser 12’li hece vezniyle yazılmıştır, bk. Hofman: 1969- 231; Arat: 1993-103. Metinde vezin bozuklukları mümkün olduğunca tamamlanarak [] içinde yazıldı. Bu aksaklıkların bir bölümü de dipnotlarda belirtildi.

Konusu, kıyamet gününün alâmetleri, kıyamet günü hakkında Müslümanlar arasında yayılmış inançlar olan eserde, gelecekte vuku bulacak bazı olayların kesin tarihlerinin verilmesi, bu bilgileri kabul edenlerle hurafe olarak bakanların

¹ Kazan Devlet Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümünde Nr. 2671 “Kul Süleyman’ın Takı Gacep Poeması” olarak kayıtlı olan eseri elde etmek şimdilik mümkün olmadı.

² T. S. Abuladze, Dr. Iluriadze, *Türkçe Yazmalar Kataloğu*, 2004 Tbilisi, s.142. Bu nüshayı da görmemiz şimdilik mümkün olmadı.

³ *Āhir Zamān*, Kazan 1907.

arasında XIX. yüzyılda büyük tartışmaların çıkmasına yol açmıştır (Arat: 1993-103). Eserdeki olayların tasvirine, canlandırılmasına bakıldığında şairin zengin bir hayal gücüne sahip olduğu görülmektedir. Peygamber'in, ümmetinin günahlarını affettirmek için durmadan didinmesi, Allah'ın müslümanlara cenneti vaat ettikten sonra insanların ferahlık duyması, canlı tasvirlerle dile getirilmiştir. Deccal'ın, Dabbetü'l-arz'ın ortaya çıkması, Hz. Âdem'le Hz. Muhammed'in oğul-baba olarak bir araya gelmeleri ve Hz. Peygamberin öbür dünyada ümmetinin günahlarını affettirmek için yalvarıp yakarması konu edilmektedir.

Kısaltmalar

Ar.: Arapça

bk.: bakınız.

c.: cilt.

Elr.: ENCYLOPAEDIA IRANICA

Far.: Farsça

H.: Hicrî.

IOAIE: İzvestiya Obşçestva Arheologii, istorii i etnografii pri İmperatorskom Kazanskom Üniversitete, Kazan.

İÜ: İstanbul Üniversitesi.

K1: *Âhir Zamân Kitâbı*, Kazan 1897, *Kniga o poslednem vremeni (İli o koçine mira)*", *IOAIE*, T. 14 Kazan.

K2: *Âhir Zamân*, Kazan 1907: Özbekistan Fenler Akademisi Ebu Reyhan Birunî Namındaki Şarkşinaslık Enstitüsü Taş Basmalar Bölümü Envanter Numarası: 18948

k.a.: kişi adı.

Ktp.: Kütüphanesi.

M.: Milâdî.

nr.: numara.

ö.: ölümü.

S.: sayı.

s.: sayfa.

vr.: varak.

y.a.: yer adı.

I. İÜ NÜSHASI

1

88b Yérni néçük yarattı kökni hemân¹
Aynı néçük yaratdı künni hemân

II. KAZAN BASKISI

K21 Yérni nétek yarattı érse kökni hemân¹
Aynı nétek yarattı érse künni hemân

I

1 Bu dörtlükte 1. ve 2. mısraların vezni bozuk.

2 Bu mısraın vezni bozuk.

II

1 Bu dörtlükte 1. ve 2. mısraların vezni bozuk

Enbiyā resüllerni ayıtsam tamām
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar
2
Zamāne āhir[ī] bolsa néler bolğay
‘Ālimler çağır içi[ben] zinā kılğay tolğay
Dünyāğa [hem] türlük türlük belā tolğay
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar
3
[OI] ér hatun harābātda çağır içkey
Bilip turup bilmes yanlıg işler kılğay
Dünyā içre mēn-mēn téyü kögsin
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar
4
Allāh téyü Hāq yādını yād kılmağay
‘Ālimler ‘ilmin eşitip yalğan tégey
Başığa [ol] ecel oqın kélmes bilgey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar
5
Mesācid, mihrāb medrese qurup qalğay
Pehrīzlik érenlerdin hiç qalmağay
Zālimler mazlūmlarğa [hiç] dād bérmegey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar
6
Seyyid-i sādāt ‘ālimler çağır içkey
Hēlāl koyup harām işke harīş bolğay
Hāq te‘ālā belā kamuğın tamām açqay²
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar
7
Ne şad qavmi eger kélse néler bolğay
Köp hatunlar élerige harām bolğay
89a İslām bilmes bed-baht la‘īn hēlāl dégey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

Enbiyā mürsellerni ayıtsam tamām
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
2
Zamāne āhirī bolsa néler bolğay
Dünyāğa [hem] türlük türlük belā
‘Ālimler çağır içi[ben] zinā kılğay
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
3
[OI] seyyid-zāde ‘ālimler çağır içkey
Hēlāl koyup harām işke harīş bolğay
K23 Hāq te‘ālā belā kapuğın tamām kergey açqay²
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
4
[OI] bahtlılar harām birle harīş bolğay
Köp hatunlar élerine harām bolğay
[OI] İslām bilmez bed-bahtlar şād-mān bolğay
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
5
Zamāne āhirī bolsa ‘ālimler azğay³
Mü‘minlerniñ oğlı kızı yesir bolğay
Kāfirler uftanmayın mēn-mēn tégey
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
6
[OI] Deccāl mel‘ün çıkuban Rüm’ğa varğay
Mehdī çıqdı déyü Deccāl’ğa haber bolğay
Seksen miñ cehūd pīri [anda] cem‘bolğay
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
7
K24 Deccāl mel‘ün Hōrāsān’ğa sefer kılğay
[OI] İslām bilmez bed-bahtlar şād-mān bolğay
Mehdī barup Bağdād tapa uruş kılğay
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

² Bu mısraın vezni bozuk.

³ mü‘min مومين şeklinde yazılmıştır.

K2

⁴ şehirlerde vezin gereği şehirlerde okundu.

³ Bu mısraın vezni bozuk// yesir: yesir K2

⁴ çıkup: çığup K1//ravzasığa: ravzasınga

<p>8 Zamāne aḥīr[ī] bolsa néler bolğay Mü'minlerniñ³ esīr oğul kıızı bolğay Kāfirlerini ölmeyin bendem degey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar</p> <p>9 Tokuz yüz toqsan dörd[d]e [ol] deccāl kélgey Uşal mel'ün Teñri-mén dép da'vā kılğay Uluğ kiçik şehirlerde⁴ väveş bolğay Andın artuq taqı 'aceb künleri bar</p> <p>10 [OI] deccāl mel'ün çıkıban Rüm'ge kélgey Miskīn cehūd [u] tersā [anda] cem' bolğay İmām Mehdī çıktı dip deccāl haber bergey⁴ K25 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar</p> <p>11 Deccāl mel'ün Ḥorāsan'ğa sefer kılğay İslām bilmes bedbaht la'īn şād-mān bolğay [OI] müselmānlar Mehdī⁵ dében cem' bolğay Andın artuq taqı 'aceb künleri bar</p> <p>12 İmām-ı Mehdī Bağdād'da uruş kılğay Kün tutulup türlük қaranğuluk bolğay Muḥammed'niñ ümmetleri⁶ feryād kılğay Andın artuq taqı 'aceb künleri bar</p> <p>13 İmām Mehdī Mekke sarı sefer kılğay [OI] ravzadın avāz çıkqay 'İsā degey Muḥammed[niñ] ravzāsına yüzün sürtkey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar</p> <p>14 89b 'İsā kélgey tamām tükel tokuz yüzde [OI] Deccāl'ni öltürgeyler biliñ anda [OI] Mehdī'ni imām kılğay 'İsā anda</p>	<p>8 [OI] müselmānlar Mehdī tapa cem'bolğay Kün tutulup ğavğā qopup hey-hāt bolğay [OI] Muḥammed ümmetleri nāliš kılğay Andın artuq taqı 'aceb deñleri var</p> <p>9 Mehdī çıkup⁴ Mekke tapa sefer kılğay [OI] Muḥammed ravzasığa yüzün sürtkey [OI] ravzadın āvāz çıkup 'İsā tegey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var</p> <p>10 'İsā iney tamām tükel tokuz yüzde [OI] deccāl'ni öltürgeyler biliñ anda [OI] Mehdī'ni imām kılğay 'İsā anda Andın artuq taqı 'aceb deñleri var</p> <p>11 'İsā 'aleyh kökdin iney fermān birle Mehdī turup selām kılğay ta'zīm birle Ādemī zād oğlı aytur fermān birle Andın artuq taqı 'aceb deñleri var</p> <p>12 Tokqız yüzde on beşde [ol] Ye'cüc çıkqay Mehdī birle 'İsā barup Tūr'ğa aşqay⁶ Ol kāfirler bu dünyāni tamām kılğay Andın artuq taqı 'aceb deñleri var</p> <p>13 Hevādın kuşlar ini[ben] taşlar atqay Ol taşlar [ol] Ye'cüclerni helāk kılğay Ol Uğanın heybet birle hūküm⁷ kılğay Andın artuq taqı 'aceb deñleri var</p> <p>14 K26 [OI] Tokqız yüzde hem yene bir iş qopqay Dābbetü'l-'arż çıkqay Qur'an köterilgey [OI] Muḥammed ümmetleri nāliš kılğay</p>
---	--

⁴ Bu mısraın vezni bozuk

⁵ *Mehdī* مهد biçiminde yazılmıştır.

⁶ ümmet kelimesi او مت biçiminde yazılmıştır.

⁶ *aşqay*, *aşğay* K1

⁷ hūkm vezin gereği hūküm okunmuştur.

Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar 15 ‘İsā anda kökdin kélgey fermān birle Mehdī yörüp selām kılgay ta‘zīm birle İmām-zāde ‘aleyk alğay ikrām birle Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar 16 ‘İsā yörüp [ol] deccālmi helāk kılgay [OI] Mehdī birle ikkelesi cem‘ bolğay İmām-ı Mehdī dīn birle ‘amel kılgay Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar 17 [Tükel] tokuz yüz onbéşde Ye‘cüc çıkkay ‘İsā birle Mehdī qopup Tür‘ga aşqay Ol kâfirler bu dünyāni tamām alğay Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar 18 Ol Uğanım heybet birle hüküm ⁶ kılgay [OI] hevāda quşlar uç[ban] taşlar atqay [OI] quşlar Ye‘cüclerni helāk kılgay Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar 19 Tokuz yüz toqsan yettide bir ün kélgey Dābbetü‘l-‘arz hem taqı anda çıkkay Muḥammed’niñ ümmetleri nāliš kılgay Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar 20 Tokuz yüz toqsan béşde ‘aceb kélgey [OI] İsrā‘fīl fermān birle şürni ürgay 90a Yér ü ⁷ kök tolup zamāne āḥir bolğay Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar 21 [OI] İsrā‘fīl fermān birle şürni ürgay Yér[de] kökde tirig cānlar [hīç] qalmağay ‘Azrā‘īl [anda] öz cānnı özi alğay Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar	Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var 15 [OI] toqkuz yüzde yene bir ‘aceb kılgay [OI] İsrāfīl fermān birlen şürun ürgay Yér kök ara tirig cānlar hīç qalmağay Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var 16 [OI] İsrāfīl fermān birle şürun ürgay [OI] ‘Azrā‘īl öz cānnı özi alğay Meñü bākī ol Uğanım özi kılgay Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var 17 Kırk yıldın soñ [ol] İsrāfīl şürun ürgay [OI] ikinçi sūrınrı [sén] ürgil tégey K27 Bendelerim yéryüzine qopsun tégey Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var 18 [OI] İsrāfīl fermān birle şürun ürgay Qamuğ cānlar tenlerige kirüp kélgey Yaş olan ték ādem oğlı baş kötergey Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var 19 Ol Uğanım qazī bolup hüküm ⁷ kılgay [OI] Muḥammed şefā‘atke kélip turğay Melā‘ikler peyğamberler titrep turğay Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var 20 Cebrā‘īl feriştelerni başlap kélgey İnançımız yā Muḥammed sén-sén tégey Ḥaḳ qatında séndin ‘ināḳ yoqdır tégey Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var 21 K28 Ādem Ata özi yğlap yügrüp kélgey Mūsī-Kelīm mürsellerni başlap kélgey Muḥammedniñ boynun qucuq qardaş tégey Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
--	---

⁶ *hüküm* vezin gereği *hüküm* okundu K1

⁷ *biçiminde* yazılmıştır.

⁷ *hüküm* vezin gereği *hüküm* okundu // *kélip*: *kélüp*

22
 Kırk miñ yıldın soñ İsrâfîl'ni bérgüzgey
 Üçinçi sümü [sén émdi] ürgil dégey
 Bendelerim yéryüziğe kélsün dégey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

23
 [Ol] İsrâfil fermân birle şürin ürgay
 Qamuğ cânlar tenlerige kirip kélgey
 Otlar dék âdem oğlı baş[ın] kötergey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

24
 Ol Uğanım heybet birlen hüküm⁸ kılğay
 Kudret birle [ol] hălâyıklar cem' bolğay
 Kélinj émdi namâz cevâbnı bérij dégey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

25
 Ol Uğanım kâzî bolup su'âl sorgay
 Melâ'ikler peygamberler titrep turğay
 Ol Muḥammed şefâ'atke kélip turğay
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

26
 Cebra'îl feriştelemi başlap kélgey
 Ol Âdem Atamız [özi] yıgılap kélgey
 Muḥammed[ni] boynın quçup balam dégey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

27
 90b Muḥammed'niñ 'aşâbesin tikip turğay
 Kamuğ ol maḥşer [halkı] yıgılıp kélgey
 Muḥammed yörtüp anda'arz kılğay
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

28
 Melâ'ikler peygamberler dem urmağay

22
 [Ol]İbrâhim Muḥammed'ke millet tégey
 [Ol] Cebra'îl Muḥammed'ke tavâf kılğay
 Qamuğ⁸ uluğ feriştelar yıgılap turğay
 Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

23
 Ebū Cehil⁹ otdın tonın kényüp kélgey
 Şefâ'atın bizdin dirîğ kılma tégey
 Muḥammedniñ ḥazretine kélüp turğay
 Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

24
 [Ol] dünyâda bilmez boldum mén-mén tégey
 Tamuğ içre 'azâb[lar]nı kördim tégey
K29 Raḥmet séndin bu kün méni tutğıl¹⁰ tégey
 Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

25
 [Ol] Muḥammed¹¹ secde kılğay başın urğay
 Közlerindin qatre qatre yaşlar aqğay
 Şefâ'atın dirîğ kılma méndin tégey
 Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

26
 'Abdü'l-muḥṭalib 'Abdullâh'ğa balam Tégey¹²
 Muḥammed'niñ élin tutup yüzün öpke
 Tutup alu[ban] köterdim on kün tégey
 Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

27
 [Ol] Muḥammed anasığa ta'zîm kılğay
 Anasınıñ boynun quçup ana tégey
 Kiciklikdin yetim kaldım¹³ séndin tégey
 Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

28
 K210 Muḥammed 'Abdü'l-muḥṭalib'ğa balam tégey¹⁴

⁸ kamuğ: kamu K1

⁸ hüküm vezin gereği hüküm okundu //bu dörtlükte, vezni bozuk

⁹ ümmetiñge متتكه ; düşmen دو و شن

biçiminde yazılmış.

¹⁰ kaldım: kaldım K2

¹¹ Bu mısraın vezni bozuk

⁹ Cehl vezin gereği Cehil okundu, 3. 3. mısraın

¹⁰ tutğıl: koyğıl K1

¹¹ Muḥammed: Muḥammed'e K1

¹² Bu mısraın vezni bozuk

Ağzın açıp söz aygalı had bolmağay
Muhammed Rabbim Allāh Uğan degey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

29

Ol Uğanımdın nidā kélgey dostum degey
Şarāb-ħor bī-namāznı qoyma degey
Ümmetiñge¹⁰ düşmenlerim uşal degey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

30

Muhammed öz halkını başlap bargay
Ol şırātını körüben hayrān kalğay¹⁰
Ümmetlerim hālī müşkil boldı degey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

31

Zebānīye halāyıkını kélgey sürüp
Él aldıda otluğ gürzin tutup turğay
Muhammed dép barı halkıñ feryād kılğay **K211**
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

32

Muhammed nidā ünin eşitip kélgey
Vāy ümmetim dép alarnı yād kılğay
Élgige ‘aşā alıp yügürüp yörgey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

33

Muhammed zebāniyetğa heybet kılğay
Tamuğñı otığa [anda] hamle kılğay

91a Ümmetlerim köydürmegil aşe degey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

34

Tamuğdın [ol] melekler¹¹ çıqıp kélgey
Muhammed’niñ hazretiğa kélip turğay
Şefā’atıñ dirīğ kılma bizdin degey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

[Ol] maħbüb cānlar körüben ‘ibret alğay
Melā’ikler peygamberler şād-mān bolğay
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

29

[Ol] Cebra’il yaraqını tutup turğay
[Ol] İsrāfil sağ qolundın tutup turğay
[Ol] ‘Azrā’ıl mizānını başup turğay
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

30

Ol Muhammed ‘alemin tiki[ben] turğay
Kamuğ ol maħşer halkı kélü[ben] turğay
Ol Muhammed [hem] turuban ‘arz kılğay
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

31

Melā’ikler peygamberler dem urmağay
Ağız açıp söz aygalı hāl bolmağay
Ol Muhammed Rabbim Allāh Uğan tegey
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

32

Şarāb içüp şeytān birlen harīş bolğan
Bêş emr [birlen] fermānımğa huccet kılğan
Mén ménlikidin ménim birlen dā’vā kılğan
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

33

Uftanmaqtın mañlayımdın térler aqğay
Nedāmet eşitüp Muhammed koyı
bağğay

Ümmetlerim ‘afiv¹⁵ kılğıl Allāh tegey
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

34

Ol Uğanım heybet birlen ħüküm¹⁶ kılğay
Kamuğ ol maħşer halkın sürün tegey
[Ol] tamuğ üzre şırātını tartıñ tegey
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

¹⁰ Bu mısraın vezni bozuk.

¹¹ melekler ملائكة

¹⁵ ‘afiv vezin gereği ‘afiv okundu

¹⁶ ħüküm vezin gereği ħüküm okundu

35

Muhammed hazret yetip yugrup kelgey¹²
 Ümmetlerim hali müşkil boldı degey
 Va'dge [émdi] vefā kılgıl Mevlām degey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

36

Mūsā Kelīm kopuban yugrup kelgey
 Muhammed'ge keliben pendler bergey¹²
 Bu [kün] 'arasať künidür kaydağ degey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

37

[OI] Muhammed secde birlen meşgöl bolğay
 Mūsā Kelīm Rabbim téyü du'ā kılgay
 Ol çehār yār¹⁴ barçaları amīn degey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

38

Ol Uğanım nidā kılıp dostum degey
 On sekkiz miñ 'ālem fahrı¹⁵ Resül degey
 Hükümün seniñ bolsun émdi dostum degey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

39

Ümmetiñe tamuğ harām kıldım degey
 Reyhān atlıg bostānlarım bérdim degey
 Fāriğ tutğıl [sén] köñliñni émdi degey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

40

91b Muhammed hazretidin söyünüp bağğay
 Mūsā Kelīm koldaş bolup birle kelgey
 Haq qaşıda sizdin 'ināk yoktur degey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

35

K212 [OI] Muhammed maşşer halkın başlap barğay
 Şıratını körüben [anda] 'ibret alğay
 Ümmetlerim hali müşkil boldı tegey
 Andın artuq taqı 'aceb denleri var

36

Zebāniler halāyıkını sürüp kelgey
 Éllerine otdın gürzi tutup turğay
 Muhammed'ke maşşer halkı feryād kılgay
 Andın artuq taqı 'aceb denleri var

37

Muhammed feryād ünün eşitüp turğay
 Vāh [ol] ménim ümmetlerim qaıu tegey
 Éline 'aşa alup yugürüp kelgey
 Andın artuq taqı 'aceb denleri var

38

[OI] Muhammed zebānīga heybet
 urğay
 Tamuğniñ otığa [anda] hüküm¹⁷ kılgay
 K213 Ümmetlerim köydürmegil ātes tegey
 Andın artuq taqı 'aceb denleri var

39

Tamuğ içre melā'ikler çıkıp kelgey
 [OI] Muhammed hazretine kélüp turğay
 Şefā'atıñ dirig kıılma bizden tegey
 Andın artuq taqı 'aceb denleri var

40

Muhammed hazretine yugürüp barğay
 Ümmetlerim hali müşkil boldı tegey
 'Ahdıña vefā kılgıl [sen] Mevlām tegey
 Andın artuq taqı 'aceb denleri var

¹² metinde *kelgey yugürüp* biçiminde geçiyor.

¹³ Bu mısraın vezni bozuk

¹⁴ metinde *yārlar* olarak geçen kelime vezin gereği *yār* olarak alındı.

¹⁵ *fahr* فخر biçiminde yazılmış.

¹⁷ *güküm* vezin gereği *güküm* okundu

41	Müsā Kelīm anda turup nidā kılgay Çamuğ ol maşşer halkı[ğa] yörün dégey Muḥammed'ge 'ināyetler boldı dégey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	41	Müşā Kelīm çopuban yügürüp bargay Muḥammed'ke kélüben [hem] haber bérgay Ol heybet kün[ni] bu kün boldı tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var	
42	Çamuğ ol maşşer halkı şād-mān bolğay Atamız Ādem Ata yığılap kélgey Muḥammed'niñ boynın kuçup balam dégey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	K214	[OI] Muḥammed secde birle meşğül bolğay Musā Kelīm Rabbim téyü du'ā kılgay Ol çār yār ⁶ barçaları ümmet tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var	
43	İbrāhim'ge Muḥammed yügürüp kélgey Cebra'ıl Muḥammed'ni çavāf kılgay Çamuğ ol maşşer halkı yığılap kélgey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	43	Uğanımın nidā kélgey dostum tégey On sekkiz miñ 'ālem faḥrī Resül tégey Ėmdi hüküm ¹⁹ sendin bolsun Aḥmed tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var	
44	Ebū Cehil ¹⁶ otdın tonlar kéyip kélgey Muḥammed'niñ ḥazretine kélip turğay Şefā'atıñ dirığ kılma oğlum dégey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	44	Ümmetiñe tamuğ ḥarām kıldı[m] tégey Reyhān athıḡ bostānlarını vérdim tégey Fāriḡ tutkı [sén] köñülni dostum tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var	
45	Bilmeslikdin saña münkir boldum dégey Tamuğ içre 'azāblarını kördüm dégey Kerem sendin bu kün méni kılgıl dégey ¹⁷ Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	45	[OI] Muḥammed ḥazretine sunup baḡğay Müsā Kelisim yoldaş bolup birge kélgey K215 Çamuğ [ol] maşşer halkı [siz] kéliñ tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var	
46	Muḥammed'niñ ayağığa başın koyğay Közleridin қаtre қаtre yaşı aḡğay Şefā'atıñe sığınıp kélđim dégey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	46	Çamuğ ol maşşer halkı [hem] şād-mān bolğay Atamız Ādem özi yügürüp kélgey Muḥammed'niñ boynun kuçup olğum tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var	
92a	47	'Abdullāh 'Abdü'l-muḥḡḡalib yügrüp kélgey İmine [ol] Muḥammed'niñ yüzin öpkey Toḡuz ay toḡuz kün köterdim dégey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	47	[OI] Muḥammed atam anam kéliñ tégey Çamuğ ümmetlerim yüzin körün tégey Uğanım 'ināyet kıldı bizge tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
48	48		48	

¹⁶ Ebu Cehl vezin gereği Ebu Cehil okunmuştur

¹⁷ Bu mısram vezni bozuk ²⁰ 'avf vezin gereği 'afiv okundu

¹⁹ hüküm vezin gereği hüküm okundu

Muhammed atasığa ta'zīm kılgay
Atası boynın quç[uban] balam dégey

Kiçiklikde séndin yetīm qaldım dégey

Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

49

Muhammed körüşüben atam dégey
Muhib quallar yığlaşuban fiğān kılgay
Melā'ik peygamberler şād-mān bolğay
Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

50

Cebra'ıl behiştidin Burāq alıp kélgey
[OI] Miqā'ıl qoltuğıdın tutup turğay
[OI] 'Azrā'ıl üzenğüsün basıp turğay
Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

51

[OI] Muhammed atam anam kéliñ dégey
Qamuğ barça evlādlarım yörün dégey
Ol Uğanım 'ināyetler qıldı dégey
Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

52

Muhammed mahşer hālkıdın başlap kélgey
Qamuğ ol hūr ğilmān [anda] qarşu kélgey
Sekkiz uçmağ^{ks} nūri birle pūr-nūr kélgey
Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

53

92b Qul H'āce Aħmed tā'at kılgıl 'afv kılgay

Ol Uğanım tā'at birle raħīm kılgay
Āħiret esbābını [hem] karār bérgey
Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

Qamuğ mahşer hālkın ol başla[ban] kélgey
Qamuğ ol hūr ğilmān [anda] qarşu
kélgey

Sekkiz uçmağ nūri birlen pūr-nūr
bolğay

Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

49

Qul Süleymān tā'at kılgıl 'afiv²⁰ kılgay
[OI] Uğanım esbābını qavī vérgey
Āħiretde tā'at birlen raħīm kılgay
Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

^{ks} او چماح biçiminde yazılmıştır.

A

‘Abdullāh *k.a.*: Hz. Muhammed’in babası

‘A. I/47; ‘A.+ğa II/26

‘Abdü’l Muṭṭalib *k.a.*: Hz. Muhammed’in büyük babası

‘A. I/26, I/47; ‘A.+ğa II/28

‘aceb *Ar.*: acaba

‘a. I/1, I/2, I/3, I/4, I/5, I/6, I/7, I/8, I/9, I/10, I/11, I/12, I/13, I/14, I/15, I/16, I/17, I/18, I/19, I/20, I/20, I/21, I/22, I/23, I/24, I/25, I/26, I/27, I/28, I/29, I/30, I/31, I/32, I/33, I/34, I/35, I/36, I/37, I/38, I/39, I/40, I/41, I/42, I/43, I/44, I/45, I/46, I/47, I/48, I/49, I/50, I/51, II/1, II/2, II/3, II/4, II/5, II/6, II/7, II/8, II/9, II/10, II/11, II/12, II/13, II/14, II/15, II/15, II/16, II/17, II/18, II/19, II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/25, II/26, II/27, II/28, II/29, II/30, II/31, II/32, II/33, II/34, II/35, II/36, II/37, II/38, II/39, II/40, II/41, II/42, II/43, II/44, II/45, II/46, II/47, II/48, II/49

aç-: açmak

a.-kay I/6, II/3; a.-ıp I/28; a.-up II/31

Ādem *k.a.*: Ādem peygamber

Ā. ata II/21; Ā. atamız II/26, Ā. (ataımız Ā. ata) I/42; Ā. (Atamız Ā.) II/41, II/46

ādem *Ar.*: adam, kişi

ā. oğlu I/23, II/18

ādemī *Ar.*: insanoğlu, insanlık

ā. zād oğlu II/11

‘afiv < *Ar.* ‘*aff*: af; krş. ‘afv

‘a. kıl- “affetmek” II/33, II/49

‘afv < *Ar.* ‘*aff*: af; krş. afiv

‘a.kıl- “affetmek” I/53

ağız: ağız

a. II/31; a.+m aç- I/28

‘ahd *Ar.*: ant, yemin

‘a.+ıña vefā kıl- “sözünü yerine getirmek” II/40

‘aleyhi *Ar.*: onun üzerine

‘a. II/11

āhir < *Ar.*: son, sonunda; krş. āhīrī

ā. I/2, I/20

āhīret *Ar.*: āhīret, öbür dünya

ā. esbābını I/53; ā.+de II/49

āhīrī *Ar.*: sonunda; son krş. āhīr

ā. I/2, I/8, II/2

Ahmed *k.a.*: Hz. Muhammed

A. I/51, II/43

ak-: akmak

a.-ğay I/46, II/25, II/33

alar: onlar

a.+mı yād kıl- I/32

ald: huzur, ön, nezd

a.+ıda (il a.) I/31

‘ālem *Ar.*: ilim

‘a.+in ték- I/4

‘ālem *Ar.*: âlem, dünya

‘ā. (on sekkiz miñ ‘ā. fahrı resül “Hz. Muhammed”) I/38, II/43

‘aleyk *Ar.*: “senin üzerine”

‘a. al- “selam almak” I/15

al-: almak

a.-ğay (‘aleyk a.) I/15, a.-ğay (cānnı a.)

a.-ğay (bu dünyāni a.) I/17; a.-ğay (öz cānnı a.) I/21, II/16

a.-ğay (‘ibret a.) II/28, II/35; a.-ıp I/32, I/50; a.-up II/37; a.-uban (tutup a.) II/26

‘ālim *Ar.*: âlim

‘ā.+ler I/2, I/4, II/5; ‘ā.+ler (seyyid sādāt ‘ā.) I/6, II/2; ‘ā.+ler (ol seyyid-zāde ‘ā.) II/3

Allāh *Ar.*: Tanrı

A. I/4, II/33; A. (Rabbim A. Ugan) I/28, II/31

‘amel *Ar.*: iş, fiil

‘a. kıl- “iş yapmak” I/16

āmīn *Ar.*: “Öyle olsun; yâ Rab duamızı kabul eyle.”

ā. I/37

ana: anne

a. II/27; a.+m (atam a.) I/51, II/47;

a.+sığa ṭā’zīm kıl- II/27; a.+sıñı boynun kuç- II/27

anda: orada; o zaman

a. I/10, I/14, I/15, I/19, I/52, I/41, II/10, II/30, II/38, II/48
andın: ondan
a. artuĝ: I/1, I/2, I/3, I/4, I/5, I/6, I/7, I/8, I/9, I/10, I/11, I/12, I/13, I/14, I/15, I/16, I/17, I/18, I/19, I/20, I/21, I/22, I/23, I/24, I/25, I/26, I/27, I/28, I/29, I/30, I/31, I/32, I/33, I/34, I/35, I/36, I/37, I/38, I/39, I/40, I/41, I/42, I/43, I/44, I/45, I/46, I/47, I/48, I/49, I/50, I/51, I/52, I/53, II/1, II/2, II/3, II/4, II/5, II/6, II/7, II/8, II/9, II/10, II/11, II/12, II/13, II/14, II/15, II/16, II/17, II/18, II/19, II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/25, II/26, II/27, II/28, II/29, II/30, II/31, II/32, II/33, II/34, II/35, II/36, II/37, II/38, II/39, II/40, II/41, II/42, II/43, II/44, II/45, II/46, II/47, II/48, II/49
ara: ara, arasında
a. (y r k k a.) II/15
'araŐat *Ar.:* mahşer yeri
'a. I/36
artuĝ: artık, baŐkaca
a. (andın a.) I/1, I/2, I/3, I/4, I/5, I/6, I/7, I/8, I/9, I/10, I/11, I/12, I/13, I/14, I/15, I/16, I/17, I/18, I/19, I/20, I/21, I/22, I/23, I/24, I/25, I/26, I/27, I/28, I/29, I/30, I/31, I/32, I/33, I/34, I/35, I/36, I/37, I/38, I/39, I/40, I/41, I/42, I/43, I/44, I/45, I/46, I/47, I/48, I/49, I/50, I/51, I/52, I/53, II/1, II/2, II/3, II/4, II/5, II/6, II/7, II/8, II/9, II/10, II/11, II/12, II/13, II/14, II/15, II/16, II/17, II/18, II/19, II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/25, II/26, II/27, II/28, II/29, II/30, II/31, II/32, II/33, II/34, II/35, II/36, II/37, II/38, II/39, II/40, II/41, II/42, II/43, II/44, II/45, II/46, II/47, II/48, II/49
'arz *Ar.:* sunma, sunuŐ
'a. kıl- "sunmak" I/27, II/14, II/30
'aşa *Ar.:* deĝnek, baston
'a. I/32; **'a.+sin** al- II/37

'aŐabe *Ar.:* baba tarafından akraba
'a.+sin (MuŐammed'niŐ 'a.) I/27,
aŐ- aŐmak
a.-ĝay I/17, II/12
ata: baba
a. ( dem a.) II/21; **a.+m** I/49,
a.+m anam I/51, II/47; **a.+mız**  dem I/41,
a.+mız  dem ata II/46; **a.+ dem** Ata I/26,
I/41; **a.+sı** I/48; **a.+sıĝa** I/48
 teŐ *Far.:* ateş
 . I/33, II/38
at- atmak
a.-ĝay I/18, II/13
atlıĝ: adlı
a.+lıĝ (reyh n a. bost nlarını) I/39, II/44
 v z *Far.:* ses
 . I/13, II/9
ay: ay
a.+m I/1, II/1; **a.** (toĝuz a.) I/47
ay- s ylemek; krş. **ayt-**
a.-ĝalı I/28, II/31
ayaĝ: ayak
a.+ıĝa I/46
ayt- s ylemek, demek; krş. **ay-**
a.-ur II/11; **a.-sam** I/1, II/1
'az b *Ar.:* keder, eziyet; ahirette
g nahk rlara bu d nyada iŐledikleri
suĝlara karŐılık verilecek ceza
'a.+larmı k r- I/45, II/24
az- azmak, yoldan çıkmak
a.-ĝay II/5
'Azr 'il *k.a.:* Azr il,  l m meleĝi
'A. I/21, I/50; **'A.** (ol 'A.) II/16, II/29
B
baba: baba
b.+m II/28
Baĝd d *y.a.:* Baĝdat
B. II/7; **B.+da** I/12
baŐil *Ar.:* cimri
b. (ol b.+ler) II/4
baĝ- bakmak
b.-ĝay I/40, II/33, II/45
b k  *Ar.:*  l ms z
b. (meŐu b. ol Uĝanım) II/16
bala:  oĝuk

b.+m I/26, I/42, I/48, II/26
bar: var
b. I/1, I/2, I/3, I/4, I/5, I/6, I/7, I/8, I/9, I/10, I/11, I/12, I/13, I/14, I/15, I/16, I/17, I/18, I/19, I/20, I/21, I/22, I/23, I/24, I/25, I/26, I/27, I/28, I/29, I/30, I/31, I/32, I/33, I/34, I/35, I/36, I/37, I/38, I/39, I/40, I/41, I/42, I/43, I/44, I/45, I/46, I/47, I/48, I/49, I/50, I/51, I/52, I/53
barça: hep, bütün
b. (kamuğ b. evlâdlarım) I/51; **b.+ları** I/37, II/42
bar-: varmak, gitmek; krş. **var-**
b.-ğay (başlap b.) I/30, II/35; **b.-ğay** (yügrüp b.) II/40, II/41; **b.-up** II/7, II/12
barı: bütün, hep
b. halklar I/31
bas-: basmak
b.-ıp tur- I/50; **b.-up tur-** II/29
baş: baş, öncü; başlangıç
b. köter- “baş kaldırmak” I/23, II/18;
b.+ığa I/4; **b.+ın koy-** I/46, **b.+ın ur-** II/25
başla-: başlamak; komuta etmek, yol göstermek
b.-ban II/48; **b.-p kél-** I/26, I/52, II/20, II/21; **b.-p bar-** I/30, II/35
bed-baht Far. talihsiz
b. la‘în I/7, **b.** (İslâm bilmes b. la‘în) I/11; **b.+lar** (ol İslâm bilmez b.) II/4, II/7
behişt Far.: cennet
b.+din I/50
belâ Ar.: büyük felâket
b. (türlük türlük b.) I/2, II/2; **b.** kapuğın aç- II/3; **b.** tamuğın aç- I/6
bende Far.: köle
b.+m I/8; **b.+lerim** I/22, II/17
bér-: vermek; krş. **vér-**
b.-dim I/39; **b.-gey** I/10, I/36, I/53; **b.-gey** (haber) II/41; **b.-iñ** (cevâbını) I/24; **b.-megey** I/5
bérgüz-: verdirmek

b.-güzgey I/22
bés: beş
b. emr birle II/32; **b.+de** (toğuz yüz toğsan b.) I/19, I/20; **b.+de** (on b.) II/12
bil-: bilmek
b.-gey I/4; **b.-iñ** I/14, II/10; **b.-ip** turup bilmes I/3; **b.-mes** (İslâm b. bed-baht la‘în) I/7, I/11; **b.-mes** (bilip turup b. yañlığ) I/3; **b.-mez** (İslâmın b. bed-bahtlar) II/4, II/7; **b.-mez bol-** II/24
bilmeslik: bilmezlik
b.+dın münkir bol- I/45
bī-namâz Far.: namazsız, namaz kılmayan
b.+mı I/29
bir: bir
b. I/5; **b. ün** I/19; **b. nūr** I/50; **b.** iş II/14; **b.** ‘aceb kııl- II/15; **b.+ge** kél- II/45
birle: ile, birlikte, beraber, krş. **birlen**
b. kél- “birlikte gelmek” I/40; **b.** (fermân b. kél-) I/15; **b.** (ta‘zîm b. kııl-) I/15; **b.** (ikrâm b. ‘aleyk al-) I/15, **b.** (Mehdî b. ikkelesi) I/16, **b.** (İmâm Mehdî b.) I/16, **b.** (‘İsâ b. Mehdî) I/17, **b.** (heybet b. hüküm kııl-) I/18, II/13; **b.** (kudret b.) I/24; **b.** (fermân b. sürin ür-) I/20, I/21, I/23, II/18; **b.** (sekkiz uçmağ nūrı b.) I/52; **b.** (tā‘at b.) I/53; **b.** (hārām b. hārīs bol-) II/4; **b.** (fermân b. in-) II/11; **b.** (ta‘zîm b. kııl-) I/11; **b.** (fermân b. ayt-) II/11; **b.** (Mehdî b. ‘İsâ) II/12; **b.** (Mehdî b. ikkelsi) II/16; **b.** (bés emr b.) II/32; **b.** (secde b. meşgûl bol-) II/42
birle: ile, birlikte, beraber, krş. **birle**
b. (heybet b. hüküm kııl-) I/24, II/34; **b.** (secde b. meşgûl bol-) I/37; **b.** (fermân b. sürin ür-) II/15; **b.** (şeytân b. hārīs bol-) II/32; **b.** (ménim b. dâ‘vî kııl-) II/32; **b.** (sekkiz uçmağ nūrı b. pür-nūr bol-) II/48; **b.** (tā‘at b. rañım kııl-) II/49
biz: biz
bizge II/47; *bizden* 39. II/39; *bizdin* I/34, II/23

- bol- (I):** olmak; krş. **ol-**
- b.-ğay** I/2, I/7, I/8; **b.-sun** I/38, II/43; **b.-gan** II/32; **b.-sa** I/2, I/8, II/2, II/5; **b.-up** I/25, I/40, II/19, II/45; **b.-dum** (münkir b.) I/45; **b.-dum** (bilmez b.) II/24; **b.-dı** (müskil b.) I/30, I/35, II/35, II/40, II/41; **b.-dı** (inâyetler b.) I/41; **b.-ğay** (harâm b.) I/7, II/4; **b.-ğay** (esir b.) I/8; **b.-ğay** (vâveş b.) I/9; **b.-ğay** (cem' b.) I/10, I/11, I/16, I/24, II/6, II/8; **b.-ğay** (şâdmân b.) I/11, I/42, I/49; **b.-ğay** (karaçuluk b.) I/12; **b.-ğay** (âhır b.) I/20; **b.-ğay** (meşgûl b.) I/37, II/42; **b.-ğay** (haris b.) I/6, II/3, II/4; **b.-ğay** (şâd-mân b.) II/4, II/7, II/28, II/46; **b.-ğay** (yesir b.) II/5; **b.-ğay** (haber b.) II/6; **b.-ğay** (hey-hât b.) II/8; **b.-ğay** (pür-nür b.) II/48; **b.-mağay** (ağız açıp söz aygali hâl b.) I/28, II/31
- bostân** *Far.:* bahçe
- b.+larnı** (reyhân atlıg b.) II/44;
- b.+larnımı** (reyhân atlıg b.) I/39
- boyun:** boyun
- b.+nın** I/26, I/42, I/48; **b.+nun** II/21, II/27, II/46
- bu (I):** bu (zamir)
- b.** I/36,
- bu (II):** bu (sıfat)
- b.** dünyânı I/17, II/12 **b.** künni I/45, **b.** kün II/24, II/41
- burak** *Ar.:* cennete mahsus binek
- b.** I/50
- C**
- cân** *Far.:* can, ruh; sevgili
- c.+nı** (öz c.) I/21; **c.+nı** al- II/16; **c.+lar** (tirik c.) I/21, II/15; **c.+lar** (kamuğ c.) I/23, II/18; **c.+lar** (ol mahbûb c.) II/28
- Cebrâ'îl** *k.a.:* Cebrâil, haber meleği
- C.** I/26, I/50, II/20, II/22, II/29
- cehüd** *Ar.:* yahudi
- c.** (miskîn c. tersâ) I/10; **c.** (seksen miñ c. pîri) II/6
- cem'** *Ar.:* toplanma

c. bol- "toplanmak" I/10, I/11, I/16, I/24, II/6, II/8

cevâb *Ar.:* cevap

c.+nı bér- I/24

Ç

çağır: şarap

ç. I/2, I/3, I/6, II/2, II/3

çehâr-yâr *Far.:* dört dost, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali

ç. I/37, II/42

çık-: çıkmak; ortaya çıkmak

ç.-dı II/6; **ç.-tı** I/10; **ç.-ğay** II/12, II/14;

ç.-kay I/13, I/17, I/19; **ç.-ıp** I/34, II/39;

ç.-up II/9, II/9; **ç.-ban** I/10; **ç.-ban** II/6

D

dâbbetü'l-'arz *Ar.:* kıyamet yaklaştığında ortaya çıkacağı söylenen yaratık.

d. I/19, II/14

dâd *Far.:* adalet

d. bérme- "adalet göstermemek" I/5

da'vî *Ar.:* dâva, iddia

d. kal- "iddia etmek" I/9, II/32

deccâl *Ar.:* Mesih'i kıyametten önce öldüreceğine inanan yalancı peygamber.

d. I/9, I/10, I/10, I/11, II/6, II/7; **d.+nı**

I/14, I/16, II/10; **d.+ğa** II/6

dem *Far.:* soluk, nefes, an, vakit

d. ur- "soluk almak; bahsetmek" I/28, II/31

deñ *Far.:* denk; benzer

d.+leri II/1, II/2, II/3, II/4, II/5, II/6, II/7,

II/8, II/9, II/10, II/11, II/12, II/13,

II/14, II/15, II/16, II/17, II/18, II/19,

II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/25,

II/26, II/27, II/28, II/29, II/30, II/31,

II/32, II/33, II/34, II/35, II/36, II/37,

II/38, II/39, II/40, II/41, II/42, II/43,

II/44, II/45, II/46, II/47, II/48, II/49

dé- demek, söylemek; krş. **té-**

d.+gey I/7, I/8, I/13, I/22, I/22, I/24,

I/26, I/28, I/29, I/30, I/33, I/34, I/35,

I/35, I/36, I/37, I/38, I/38, I/38, I/39,

I/39, I/39, I/40, I/41, I/42, I/44, I/45,

I/46, I/47, I/48, I/49, I/51; d.-p I/9, I/10,

I/31, I/32; d.-ben I/11

dék: gibi; krş. **dék, tég, ték**
d. (otlar d.) I/23
dürîğ *Far.:* esirgeme
d. I/34, I/42, I/44, II/23, II/25, II/39
dîn *Ar.:* din
d. birle ‘amel kı1- I/16
dost: *Far.:* dost
d.+ım II/44; **d.+um** I/29, I/38,
I/38, II/43
dörd: dört
d.+de (tokuyüz toksan d.) I/9
du‘ā *Ar.:* dua
d. kı1- “dua etmek” I/37, II/42
dünyā *Ar.:* dünya
d. içre I/3; **d.+nı** (bu d. tamām al-) I/17;
d.+nı (bu d. tamām kı1-) II/12; **d.+da**
II/24; **d.+ğa** I/2, II/2
düşmen *Far.:* düşman
d.+lerin I/29
E
Ebū Cehl *k.a.:* Asıl ismi *Ebu Hikem* olup
İslam’a karşı duyduğu kin nedeniyle Hz.
Muhammed tarafından *Ebū Cehl* adı
verilmiştir.
E. I/44, II/23
ecel *Ar.:* ömrün sonu
e. oqın (başığa e. okın kél-) I/4
eger *Far.:* eger
e. I/7
emr *Ar.:* emir, buyruk
e. (bêş emr birle) II/32
enbiyā *Ar.:* nebiler
e. resüllerni I/1; **e.** mürsellerni II/1
esbāb *Ar.:* sebepler
e.+nı I/53, II/49
esîr *Ar.:* tutsak
e. bol- “tutsak olmak” I/8
evlād *Ar.:* evlat, çocuk
e.+larım I/51
él (I): el; krş. **élig**
é. II/36; **é.+in** (Muhammed’niñ é. tut-)
II/26; **é.+ne** ‘aşāni al- II/37
él (II): ülke, il; halk, yabancı
é. aldıda I/31
élig: el; krş. **él**

é. (élgige) I/32
émdi: şimdi
i. I/24, I/38, I/39, II/43
ér- isim fiil
é.-se (yarattı é.) II/1
ér: er
é. hatun I/3; **é.+lerige** harām bol- I/7;
é.+lerine harām bol- II/4
éren: eren
é.+lerdin I/5
éşit- iştirmek
é.-üp II/33; **é.-iben** I/4; **é.-ip kél-**
I/32; **é.-üp tur-** II/37

F

faḥr *Ar.:* övünme, kıvanç
f.+t1 (on sekkiz miñ ‘ālem f. resül) I/38,
II/43
fāriğ *Ar.:* rahat, huzurlu
f. tut- “huzurlu olmak” I/39, II/44
ferişte < *Far.:* firişte melek
f.+ler II/22; **f.+lerni** başlap kél-
I/26, II/20
fermān *Far.:* buyruk, emir
f. birle (kél-) I/15; **f.** birle (sürni ür-)
I/20, I/21, I/23; **f.** birle in- II/11, **f.**
birle ayt- II/11; **f.** birle sürun ür- II/15,
II/16, II/18; **f.+ımğa** (hüccet kı1-) II/32
feryād *Ar.:* feryat
f. kı1- “feryat etmek” I/12, I/31, II/36
f. ünün éşit- II/37
fiğān *Far.:* inleme
f. kı1- “figan etmek” I/49

G

ğavğā *Far.:* kavga, karmaşa
ğ. kop- “kavga çıkmak” II/8
ğilmān *Ar.:* gençler, cennet uşakları
ğ. (ol hür ğ.) I/52, II/48
gürzī *Far.:* ağır top; krş. **gürz**
g. II/36
gürz *Far.:* ağır top; krş. **gürzī**
g.+in I/31

H

ḥaber *Ar.:* haber

- h. bér-** “haber vermek” I/10; **h. bol-** “haber gitmek” II/6; **h. bér-** “haber vermek” II/41
- had** *Ar.*: sınıır; tarif
- h.** (ağız açıp söz aygalı h. b.) I/28
- Hak** *Ar.*: Tanrı
- H.** yâdını I/4; **H.** te’âlâ I/6; **H.** kaşıda I/40, II/3, II/20
- hâl** *Ar.*: hal, oluş, bulunuş; durum
- h.** kalma- (ağız açıp söz aygalı) II/31;
- h.+1** (ümmetlerim h.) I/30, I/35, II/35, II/40
- halâyık** *Ar.*: yaratılmışlar
- h.+lar** I/24; **h.+nı** sürüp kél- I/31, II/36
- halk** *Ar.*: insanlar
- h.+1** (maşşer h.) II/30, II/36, II/45; **h.+1** (ol maşşer h.) II/46, I/27, I/41, I/42, I/43; **h.+ın** (ol maşşer h. sür-) II/34; **h.+ın** başlap bar- II/35; **h.+ın** (ol maşşer h. başlaban kél-) II/48; **h.+ını** (öz h. başlap bar-) I/30; **h.+ıdın** (ol maşşer h.) I/52; **h.+lar** (barı h.) I/31
- hamle** *Ar.*: hamle
- h. kıl-** “hamle yapmak” I/33
- harâbât** *Ar.*: meyhaneler
- h.+da** I/3
- harâm** *Ar.*: haram
- h. bol-** “haram olmak” I/7, II/4; **h. kıl-** “haram etmek” I/39, II/44; **h.** işke harîş bol- I/6, II/3; **h.** birle harîş bol- II/4
- harîş** *Ar.*: açgözlü, hırslı
- h. bol-** “hırslı olmak” I/6, II/3, II/4, II/32
- hâtün:** hanım
- h.** (ir. h.) I/3; **h.+lar** (köp h.) I/7, II/4
- hayrân** *Ar.*: şaşırılmış, şaşakalmış
- h. kal-** “şaşırmak” I/30
- hazret** *Ar.*: sayın; huzur
- h.** (Muhammed h.) I/35; **h.+ığa** (Muhammedniñ h.) I/34, I/44; **h.+ige** (Muhammedniñ h.) II/23; **h.+ine** (Muhammed h.) II/39; **h.+ine** (ol Muhammed h.) II/40, II/45; **h.+idin** (Muhammed h.) I/40
- helâk** *Ar.*: öldürme, yok etme
- h. kıl-** “öldürmek” I/16, I/18, II/13
- helâl** *Ar.*: helâl
- h.** I/7, II/3; **h. koy-** “helâlden uzaklaşmak” I/6
- hem** *Far.*: hem, ve, aynı zamanda
- h.** I/19, I/2, I/53, II/14, II/15, II/30, II/741, II/46
- hemân** *Far.*: tıpkı
- h.** I/1, II/1
- hevâ** *Ar.*: hava
- h.+da** I/18; **h.+dım** II/13
- heybet** *Ar.*: korku, azamet
- h.** birle I/18; II/13, II/34; **h.** birlen I/24; **h.** (ol h. künni) II/41 **h. ur-** “korkutmak” II/38.
- hey-hât** *Ar.*: yazık, eyvahlar olsun
- h.** II/8
- hiç** *Far.*: hiç
- II/15
- Horâsân** *y.a.*: Horasan
- H.+ga** sefer kıl- I/11; II/7
- huccet** *Ar.*: karar
- h. kıl-** “karar vermek” II/32
- hür** *Ar.*: hürri, cennet kızı
- h.** (ol h. gılmân) I/52, II/48
- hük(ü)m** *Ar.*: hüküm
- h.+ın** I/38; **h. kıl-** “hüküm vermek” I/18, I/24, II/13, II/19, II/34, II/38, II/43
- İ**
- İbrâhim** *k.a.*: İbrahim peygamber
- İ.** II/22
- İ.+ge** I/43
- ‘ibret** *Ar.*: ibret
- ‘i. al-** “ders almak” II/28, II/35
- iç-** içmek
- i.-key** I/3, I/6, II/3; **i.-ip** I/2, II/32, II/2
- içre:** içine
- i.** (dünyâ i.) I/3; **i.** (tamuğ i.) I/45, II/24, II/39
- ikinci:** ikinci
- i.** (ol ikinci sūruñı) II/17
- ikkele:** ikisi
- i.+si** I/16
- ikrâm** *Ar.*: ikram

- i. birle (‘aleyk al-) I/15
 *ilm Ar.: ilim
 *i.+in işit- II/30
 imām Ar.: imam
 i. Mehdī I/10, I/12, I/13, I/14, I/16; *i.*
 kıl- “imam yapmak” II/10
 imām-zāde Ar.+Far.: imam oğlu; imamların
 soyundan gelen
 i. I/15
 İmine k.a.: Emine
 İ. (ol. İ.) I/47
 *ināk Ar.: sarmaş dolaş olma; yakın
 *i. I/40, II/20
 inanç: inanç
 i.+ımız II/20
 *ināyet Ar.: yardım
 *i. kıl- “yardım etmek” II/47; *i.+ler
 I/51
 in-: inmek
 i.-gey II/10, II/11; i.-iben II/13
 *İsā k.a.: İsa peygamber
 İ. I/13, I/14, I/14, I/15, I/16, I/17, II/9,
 II/10, II/10, II/11, II/12
 İslām Ar.: İslām dini
 İ. bilmes bedbaht la‘īn I/7, I/11; İ. (ol. İ.
 bilmez bed-bahtlar) II/4, II/7
 İsrā‘fīl k.a.: İslām inancına göre kıyametin
 kopacağını boru çalarak bildirmekle
 görevli büyük melek.
 İ. I/20, I/21, I/23, II/15, II/16, II/17,
 II/18, II/29; İ.+ni bérğüz-I/22
 iş: iş; olay
 i. kop- “olay meydana gelmek” II/14;
 i.+ke (harām i.) I/6, II/3; i.+ler (bilmes
 yanlışlıg. i.) I/3
K
 kāfir Ar.: Tanrıtanımaz, küfreden
 k.+ler I/17, II/5, II/12; k.+lerni I/8
 kal-: kalmak
 k.-dim I/48, II/27; k.-ğay I/5, I/30; k.-
 mağay I/5, I/21, II/15
 kamuğ: bütün
 k. cānlar I/23, II/18; k. ol maşşer I/27; k.
 ol maşşer halkı I/41, I/42, I/43; k.
 barça evlādılarım I/51, k. ol hūr gilmān
 I/52, k. uluğ feriştelar II/22, II/30, k.
 ol maşşer halkı II/45, II/46, k. ol
 maşşer halkın II/34, II/48, k. ol hūrlar
 gilmānlar II/48
 kop-: kalkmak
 k.-ıp I/17
 kapuğ: kapı
 k.+ın (belā k.) II/3
 karanlılık: karanlık
 k. I/12
 karar Ar.: karar
 k. bér- “karar vermek” I/53
 kardeş: kardeş
 k. II/21
 karşı: karşı
 k. kél- “karşılama” I/52; k. kél-
 “karşılama” II/48
 kaş: huzur, karşı
 k.+ıda (Hak k.) I/40
 kat: huzur
 k.+ında (Hak k.) II/20
 katre Ar.: damla
 k. katre yaş aq- (közleridin) I/46, II/25
 kavī Ar.: sağlam
 k. II/49
 kavm Ar.: kavim
 k.+i (ne şad k.) I/7
 kaydağ: nerede
 k. I/36
 kayu: nerede
 k. II/37
 kazī Ar.: kadı
 k. I/25, II/19
 kelīm Ar.: konuşan, söyleyen; Musa
 peygamber
 K. (Mūsā K.) I/36, I/37, I/40, I/41, II/41,
 II/42, II/45
 kerem Ar.: iyilik
 k. I/45
 kél-: gelmek
 k.-dim I/46; k.-gey I/10, I/14, I/20, I/23,
 I/26, I/27, I/31, I/32, I/34, I/35, I/36,
 I/40, I/41, I/42, I/43, I/44, I/47, I/50,
 I/52; k.-gey I/9, I/15, I/19, I/29, II/18,
 II/20, II/21, II/21, II/23, II/36, II/37,

II/39, II/43, II/45, II/46, II/48, II/48;
k.-iğ II/45, II/47;
k.-iğ I/24, I/51; **k.-se** I/7; **k.-sün** I/22;
k.-ip I/25, I/34, I/44, II/19; **k.-üp** II/23,
 II/39, II/30; **k.-iben** I/36 **k.-üben** II/41;
k.-mes I/4
kéy-: giymek
k.-ip kél- I/44 **k.-ip** I/44, **k.-üp** II/23
kıl-: kılmak, yapmak
k.-dı ('ināyetler k.) I/51; **k.-dı** ('ināyet
 k.) II/47; **k.-dım** (harām k.) I/39, II/44;
k.-ğay II/16; **k.-ğay** (zīnā k.) I/2; **k.-ğay**
 (bilmes yanlış işler k.) I/3; **k.-ğay**
 (da'vī k.) I/9; **k.-ğay** (sefer k.) I/11,
 I/13, II/7, II/9; **k.-ğay** (uruş k.) I/12,
 II/7; **k.-ğay** (feryād k.) I/12, I/31,
 II/36; **k.-ğay** (imām k.) I/14, II/10;
k.-ğay (selām k.) I/15, II/11; ('amel k.)
 I/16; **k.-ğay** (helāk k.) I/16, II/13, I/18,
 II/19, **k.-ğay** (hüküm k.) II/13, I/18,
 I/24, II/34, II/38, **k.-ğay** (nāliš k.) I/19,
 II/8, II/14, **k.-ğay** ('arz k.) I/27, II/30,
k.-ğay (yād k.) I/32, **k.-ğay** (hamle k.)
 I/33; **k.-ğay** (heybet k.) I/33; **k.-ğay**
 (du'ā k.) I/37, II/42, **k.-ğay** (nidā k.)
 I/41, **k.-ğay** (ta'zīm k.) I/48, **k.-ğay**
 (fiğān k.) I/49; **k.-ğay** ('afv k.) I/53,
k.-ğay (raḥīm k.) I/53, II/49 (zīnā k.)
 II/2, **k.-ğay** (tamām k.) II/12, **k.-ğay**
 ('aceb)II/15, **k.-ğay** (ṭavāf k.) II/22,
k.-ğay (secede k.) II/25, **k.-ğay** (ta'zīm
 k.) II/27, **k.-ğay** ('afiv k.) II/49; **k.-ğıl**
 (va'de k.) I/35; **k.-ğıl** I/45, **k.-ğıl**
 (tā'at k.) I/53, **k.-ğıl** ('afiv k.) II/33,
k.-ğıl (vefā k.) II/40; **k.-ıp** (nidā) I/38;
k.-ğan (ḥucet k.) II/32; **k.-ğan** (da'vī
 k.) II/32; **k.-ma** (dirīğ k.) I/34, I/44,
 II/23, II/25, II/39; **k.-mağay** (yād k.)
 I/4
kırk-: kırk
 k. yıldın soğ I/22, II/17
kız-: kız
k.+ı (mü'minlerin esir oğlu kızı) I/8;
k.+ı (mü'minlerin oğlu k.) II/5
kiçik-: küçük

k. I/9
kiçiklik-: küçüklük
k.+de I/48; **k.+dın** yetim kal- II/27
kir-: girmek
k.-gey I/3; **k.-ip** I/23; **k.-üp** II/18
ķoldaş-: arkadaşı
ķ. bol-: "arkadaş olmak" I/40
ķol-: el
ķ.+undın II/29
ķop-: ortaya çıkmak
ķ.-ķay II/14; **ķ.-sun** II/17; I/17; **ķ.-ıp**
 I/17, **ķ.-up** II/8; **ķ.-uban** I/36, II/41
ķoltuk-: koltuk
ķ.+ıdın I/50
ķoyı-: koyu; sert
ķ. baķ-: "sert bakmak" II/33
ķoy-: vermek, bırakmak; ulaştırmak
ķ.-ğay I/46; **ķ.-up** I/6, II/3; **ķ.-ma** I/29
kök-: gökyüzü
k. I/20, II/15; **k.+ni** I/1, II/1; **k.+de** I/21;
k.+dın I/15, II/11
kögüs-: göğüs, bağır
k.+in (kögün) I/3
könül-: gönül
ķ.+ıgnı fārīğ tut-: "gönlünü rahat
 tutmak" I/39; **ķ.+ni fārīğ tut-**
 "gönlünü rahat tutmak" II/44
köp-: çok
k. I/7, II/4
kör-: görmek
k.-dım II/24; **k.-düm** I/45; **k.-üben** I/30,
 II/28, II/35; **k.-ün** II/47
körüş-: görüşmek
k.-üben I/49
köter-: kaldırmak, yükseltmek
k.-dım I/47, II/26; **k.-gey** (baş k.) I/23,
 II/18
köteril-: kaldırılmak, yükseltilmek
k.-gey II/14
köydür-: yakmak
k.-megil I/33, II/38
köz-: göz
k.+leridin I/46; **k.+lerindin** II/25
ķuç-: kucaklamak
ķ.-up I/26, I/42, II/21, II/27, II/46

küdrət *Ar.*: güç, kuvvet

ķ. I/24

ķul: kul, köle

ķ. I/53, II/49; **ķ.+lar** I/49

ķur'ân *Ar.*: Kur'ân, Kur'ân-ı Kerîm

ķ. II/14

ķuru-: kurumak

ķ.-p ķal- I/5

ķuş: kuş

ķ.+lar I/18, I/18, II/13

ķün (I): güneş

ķ. tutul-: "gün tutulması" I/12, II/8;

ķ.+ni I/1, II/1, II/41

ķün (II): gün

ķ. (on k.) II/26; **ķ.** (bu k.) II/24, **ķ.+ni** I/45, II/41; **ķ.+de** (toķuz k.) I/47; **ķ.+idür** I/36; **ķ.+leri** ('aceb) I/1, I/2, I/3, I/4, I/5, I/6, I/7, I/8, I/9, I/10, I/11, I/12, I/13, I/14, I/15, I/16, I/17, I/18, I/19, I/20, I/21, I/22, I/23, I/24, I/25, I/26, I/27, I/28, I/29, I/30, I/31, I/32, I/33, I/34, I/35, I/36, I/37, I/38, I/39, I/40, I/41, I/42, I/43, I/44, I/45, I/46, I/47, I/48, I/49, I/50, I/51, I/52, I/53

L

la'în *Ar.*: lan+etlenmişm, kovulmuş; Allah'ın rahmetinden mahrum kalmış.

l. (İslâm bilmes bedbaht l.) I/7, I/11

M

maĥbûb *Ar.*: sevilen, sevgili

m. (ol m. cânlar) II/28

maĥşer *Ar.*: kıyamet günü; ölüerin dirilerek biraraya gelecekleri yer

m. (kamuğ ol m.) I/27, **m.**(kamuğ ol m. ĥalkı) I/41, II/45, II/46; **m.** ĥalkıdın I/52, **m.** (ol m. ĥalkı) II/30, **m.** (kamuğ ol **m.** ĥalkın) II/34, II/48, **m.** ĥalkın II/35, **m.** ĥalkı II/36,

mağlay: alın

m.+mđın tirlər aķ- II/33

mażlûm *Ar.*: zulüm görmüş, haksızlığa uğramış

m.+large I/5

medrese *Ar.*: medrese, derslik

m. I/5

Mehdî *Ar.*: doğru yola giren, hidayete eren

M. I/11, I/15; **M.** birle ikkelesi I/16; **M.** (îmâm-ı M.) I/10, I/12, I/13; **M.** (îmâm-ı M. birle) I/16, **M.** (İsâ birle M.) I/17; **M.+ni** imâm kııl- I/14; **M.+ni** II/10, II/6, II/7, II/8, II/9, II/11, II/12

Mekke *y.a.*: Mekke

M. sarı I/13; **M.** tapa II/9

melâ'ik *Ar.*: melekler

m.+ler I/25, I/28, I/50, II/19, II/28, II/31, II/39

melek *Ar.*: melek

m.+ler I/34

mel'ûn *Ar.*: lânetlenmiş

m. (uşal m.) I/9; **m.** (deccâl m.) I/10, I/11, II/7; **m.** (ol deccâl m.) II/6

meñû: ölümsüz

m. bākī ol Uğanım II/16

mescid *Ar.*: Allah'a secde edilen yer, namazgâh, küçük câmi

m. I/5

meşğul *Ar.*: meşğul, bir şeyle uğraşma

m. bol-: "meşgul olmak" I/37, II/42

mevlâ *Ar.*: efendi, şahip

m.+m I/35, II/40

mén: ben; krş. min

m.(Tépri m.) I/9; **méni** I/45, II/24

méndin II/25; **m.+im** bilren da'vī kııl- II/32; **m.+im** (ol m. ümmetlerim) II/37; **m.-men** I/3, II/5, II/24;

ménlik: benlik

m.+đin II/32

mihrâb *Ar.*: mihrap

m. I/5

Mikâ'îl *k.a.*: Mikail peygamber

M. (ol M.) I/50

millet *Ar.*: din, din mensupları; ulus

m. II/22

miğ: bin

m. I/22, I/38, II/6, II/43

miskîn *Ar.*: miskin

m. I/10

mîzân *Ar.*: terazi

m.+mı ('Azrâ'îl m.) II/29

Muĥammed *k.a.*: Hz. Muhammed

M. I/13, I/25, I/26, I/27, I/28, I/30, I/31, I/32, I/33, I/35, I/37, I/40, I/43, I/48, I/47, I/49, I/51, I/52, II/8, II/9, II/14, II/19, II/20, II/25, II/27, II/28, II/30, II/30, II/31, II/33, II/35, II/37, II/38, II/39, II/40, II/42, II/45, II/47; **M.+niñ** ümmetleri I/12, I/19, I/34; **M.+niñ** hazretige kél- I/42, I/44; **M.+niñ** ayağığa I/46; **M.+niñ** yüzün öp- I/47; **M.+niñ** hazretine kél- II/23; **M.+niñ** élin tut- II/26; **M.+niñ** 'aşâbesin tik- I/27; **M.+ni** boynun şuç- I/42, II/21, II/46; **M.+ni** tavâf kıl- I/43; **M.+ge** kél- I/36; **M.+ge** 'inâyetler bol- I/41; **M.+ke** tavâf kıl- II/22; **M.+ke** millet té- II/22; **M.+ke** feryâd kıl- II/36; **M.+ke** haber vér- II/41

muhib *Ar.*: seven

m. kullar I/49

Musâ Kelfim *k.a.*: Musa peygamber

M. I/40, I/41, II/41, II/42, II/45, I/36, I/37, II/21

mü'mîn *Ar.*: mümin, Allah'a iman etmiş olan

m.+lerniñ esîr oğul kıızı I/8; **m.+ lerniñ** oğlı kıızı II/5

münkir *Ar.*: inkâr eden

m. I/45

mürsel *Ar.*: gönderilmiş; peygamber

m.+lerni II/1; **m.+lerni** (enbiyâ-yı m.) II/21

müselmân *Far.*: Müslüman

m.+lar (ol m.) I/11, II/8

müşkil *Ar.*: müşkil

m. bol- "müşkül olmak" I/30, I/35, II/35, II/40

N

nâliš *Far.*: inilti, inleme

n. kıl- "inildemek" I/19, II/8, II/14

namâz *Far.*: namaz

n. I/24

nedâmet *Ar.*: pişmanlık, pişman olma

n. II/33

né: ne

n.+ler I/7, I/2, I/7, I/8, II/2

nécük: nasıl

n. I/1, I/1

nétek: nasıl

n. II/1, II/1

nidâ *Ar.*: nida, çağırma, ses verme

n. I/29, II/43; **n. ünin** I/32, **n. kıl-** "seslenmek" I/38, I/41

nür *Ar.*: nur, aydınlık, parlaklık

n.+ı (sekkiz uçmağ n. birle) I/52

O

oğul: oğul, çocuk, erkek evlat

o. kıızı I/8; **o.+tum** (*oğlum*) I/44, II/46;

o.+ı (âdemoğlı) I/23, II/18; **o.+ı** (mü'mînlerin *oğlı* kıızı) II/5; **o.+ı** (âdemî zâd *oğlı*) II/11

oķ: ok

o.+ın (ecel o.) I/4

ol: o (zamid)

o. II/48

ol: o (sıfat)

o. ecel oķın I/4; **o.** pehrîzlik érenlerdin I/5, **o.** müselmânlar I/11, **o.** ĩmine I/47, **o.** kâfirler I/17; **o.** zâlimler I/5, **o.** Uğanım I/18, I/24, I/25, I/38, I/51, I/53, II/13, II/16, II/19, II/34, II/49; **o.** kuşlar I/18; **o.** atamız Âdem Ata I/42, **o.** Âdem Atamız I/26; **o.** (ķamuğ o. maşşer I/27; **o.** Uğanımdın I/29, II/43; **o.** sırâtmı I/30, II/35; **o.** çehâr yâr I/37, II/42; **o.** (ķamuğ o. maşşer halkı) I/41, I/42, I/43, II/45; **o.** hür ğılmân I/52; **o.** seyyid-zâde II/3; **o.** beħillar II/4, **o.** İslâm bilmez bed-bahtlar II/4, II/7; **o.** kâfirler II/12; **o.** deccâl mel'ün I/10, II/6; **o.** müselmânlar II/8; **o.** Muħammed I/25, I/35, I/48, I/51, II/8, II/9, II/14, II/19, II/9, II/22, II/25, II/27, II/30, II/31, II/38, II/39, II/42, II/43, II/45; **o.** Muħammed'ni I/43; **o.** deccâlını II/10; **o.** mehdîni II/10; **o.** Ye'cüc II/12; **o.** Ye'cüclerini helâk kıl- II/13; **o.** taşların II/13; **o.** tokuz yüzde **o.** İsrâfil II/15, II/15, II/16, II/17, II/18, II/29, II/18; **o.** 'Azrâ'îl I/50, II/16, II/29; **o.** ikinci sūrıñını II/17; **o.** dünyâda II/24; **o.** maħbûb cânlar II/28;

o. Cebrā'īl II/29; **o.** mahşer halkı II/30, II/46; **o.** tamuğ üzre II/34; **o.** (kamuğ o. mahşer halkım) II/34; **o.** ménî ümmetlerim II/37; **o.** 'ahdıña II/40; **o.** heybet künni II/41; **o.** hūrlar ğılmānlar II/48

ol-: olmak; krş. **bol-**

o.-an II/18

on: on

o. I/38, **o.** kün II/26, II/43; **o.** bēşde I/17, **o.** bēşde (toğkuz yüzde o. bēşde) II/12, **o.** sekkiz miñ 'ālem fahrı

ot: ateş

o.+dın I/44, II/23, II/36; **o.+ığa** I/33, II/38; **o.+lar** I/23

otluğ: ateşli

o.+luğ gürzin tut- I/31

Ö

öl-: ölmek

ö.-meyin I/8

öltür-: öldürmek

ö.-geyler I/14, II/10

öp-: öpmek

ö.-gey II/26; **ö.-key** I/47

öz: kendi

ö. I/21, I/30, **ö. cānnı** II/16; **ö.+ı** I/21, II/16, II/16, II/21, II/46

P

pend *Far.*: öğüt

p.+ler I/36

peygamber *Far.*: peygamber

p.+ler I/25, I/28, I/49, II/19, II/28, II/31

pīr *Far.*: yaşlı; tarikat kurucusu

p.+ı (ol seksen miñ cehūdñıñ p.) II/6

pūr-nūr *Far.+Ar.*: çok nurlu

p. I/52; **p. bol-** "nurla dolmak" II/48

R

Rabb *Ar.*: Tanrı

R.+ım I/37, II/31 ; **R.+ım** Allāh Uğan I/28, II/42

rahīm *Ar.*: çok merhametli

r. kıt- "merhemet etmek, acımak" I/53, II/49

rahmet *Ar.*: acıma, merhamet

r. II/24

ravzā *Ar.*: bahçe

r.+dın I/13; **r.+dın** (ol r.) II/9; **r.+sığa** (ol Muhammed r.) II/9; **r.+ıña** (Muhammed r.) I/13

resül *Ar.*: resul, elçi, peygamber

R. I/38, II/43; **r.+lerni** I/1

reyhān *Ar.*: fesleğen

r. atlıg bostānlarımı I/39; **r.** atlıg bostānları II/44

Rüm *y.a.*: Anadolu

R.+ğa (kél-) I/10, **R.+ğa** (var-) II/6

S

şad *Ar.*: yüz

ş. I/7

sādāt *Ar.*: seyyitler

s. I/6

sağ: sağ taraf

s. II/29

saña: sana

s. I/45

sarı: taraf; tarafına, taraf -a doğru

s. (Mekke s.) I/13

secde *Ar.*: secde, yere kapanma

s. kıt- "secde etmek" II/25; **s.** birle meşğül bol- II/42, I/37

sefer *Ar.*: yolculuk

s. kıt- "yolculuğa çıkmak" I/11, I/13, II/7, II/9

sekkiz: sekiz

s. (on s. miñ 'ālem) I/38, II/43; **s.** uçmağ nūrı birlen I/52, II/48

seksen: seksen

s. (ol seksen miñ cehūdñıñ piri) II/6

selām *Ar.*: selam

s. kıt- "selam vermek" I/15, II/11

seyyid *Ar.*: efendi, bey

s. sādāt 'ālimler I/6

seyyid-zāde *Ar.+Far.*: beyoğlu

s. II/3

sén: sen

s. II/17; **s.-sén** II/20, II/44; *séndin* I/45, I/48, II/20, II/24, II/27, II/43; *séninğ* I/38

sıgın-: sığınmak

s.-ıp I/46

şurâf *Ar.*: yol, sırat köprüsü
ş.+ı II/34, II/35; **ş.+nı** I/30
siz: siz
s. II/47, II/45; *sizdin* I/40
soñ: son
s. (kırk ydın s.) I/22, II/17
sor-: sormak
s.-ğay I/25
soyun-: soyunmak
s.-up I/40
söyün-: sevinmek
s.-üp I/40
söz: söz
s. I/28, II/31
su'âl *Ar.*: soru
s. I/25
sun-: sunmak
s.-up II/45
şür *Ar.*: kıyamet günü İsrâfil'in üfleyeceği
boru
ş.+ın I/21, I/23; **ş.+nı** I/20, I/22; **ş.+un**
II/15, II/16, II/17, II/18; **s.+ıñını** II/17
Süleymân *k.a.*: Hakîm Süleyman
S. II/49
sür-: sürmek, çıkarmak
s.-üñ II/34; **s.-üp** I/31, II/36
sürt-: sürtmek
s.-key I/13, II/9
Ş
şād-mān *Far.*: sevinçli, mutlu
ş. bol- "mutlu olmak" I/11, I/42, I/49,
II/4, II/7, II/28, II/46
şarāb *Far.*: şarap
ş. II/32
şarāb-ħor *Far.*: şarap içen
ş. I/29
şefā'at *Ar.*: bağışlanma aracılığı
ş.+ke kél- I/25, II/19; **ş.+ıñ** I/34, I/44,
II/23, II/25, II/39; **ş.+ıña** sığın- I/46
şeh(i)r *Far.*: il, kent
ş.+lerde I/9
şeytān *Ar.*: şeytan
ş. II/32

T

ţā'at *Ar.*: ibadet etme, Tanrı'nın emirlerini
yerine getirme
ţ. kıl- "Tanrı'ya kulluk etmek,
emirlerini yerine getirmek" I/53, II/49,
ţ. birle rahîm kıl- I/53, **ţ. birlen** rahîm
kıl-II/49
tağı: dahi
t. I/1, I/2, I/3, I/4, I/5, I/6, I/7, I/8, I/9,
I/10, I/11, I/12, I/13, I/14, I/15, I/16,
I/17, I/18, I/19, I/20, I/21, I/22, I/23,
I/24, I/25, I/26, I/27, I/28, I/29, I/30,
I/31, I/32, I/33, I/34, I/35, I/36, I/37,
I/38, I/39, I/40, I/41, I/42, I/43, I/44,
I/45, I/46, I/47, I/48, I/49, I/50, I/51, I,
52, I/53, II/1, II/2, II/3, II/4, II/5, II/6,
II/7, II/8, II/9, II/10, II/11, II/12, II/13,
II/14, II/15, II/16, II/17, II/18, II/19,
II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/25,
II/26, II/27, II/28, II/29, II/30, II/31,
II/32, II/33, II/34, II/35, II/36, II/37,
II/38, II/39, II/40, II/41, II/42, II/43,
II/44, II/45, II/46, II/47, II/48, II/49
tamām *Far.*: tamam, bütün
t. I/1, I/6, I/14, I/17, II/1, II/3, II/10,
II/12
tamuğ: cehennem
t. I/39, II/44; **t. içre** I/45, II/24, II/39; **t.**
(ol t. üzere) II/34; **t.+nuñ** otığa I/33,
II/38; **t.+dın** I/34; **t.+ın** (belā t.) I/6
tapa: -a/-e doğru
t. (Bağdād t.) II/7, t. (Mehdī t.) II/8, t.
(Mekke t.) II/9
tart-: çekmek
t.-ıñ (tamuğ üzere şirātını t.) II/34
taş: taş
t.+lar I/18, II/13, II/13
ţavāf *Ar.*: tavaf, etrafını dolanma
ţ. kıl-: "tavaf etmek" I/43, II/22
ta'zīm *Ar.*: yüceltme, ululama
t. kıl-: "ululamak, yüceltmek" I/48, II/27
t. birle I/15, II/11
te'ālā *Ar.*: yüce olsun
t. (Hak t.) I/6, II/3
ten *Far.*: ten, vücut, beden
t.+lerige I/23, II/18

tersā Far.: Hirstiyan, kâfir

t. I/10

té-: demek, söylemek; krş. **dé-**

t.-gey I/4, II/5, II/9, II/17, II/17, II/20, II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/24, II/24, II/25, II/26, II/26, II/27, II/27, II/28, II/31, II/33, II/34, II/34, II/35, II/37, II/38, II/39, II/40, II/40, II/41, II/42, II/43, II/43, II/43, II/44, II/44, II/44, II/45, II/46, II/47, II/47, II/47;
t.-p I/27, II/30; **t.-yü** I/3, I/4, I/37, II/42

Téñri: Tanrı

T. I/9

ték: dik

t. (yaş olan t.) II/18

tirig: diri

t. cānlar I/21, II/15

tér: ter

t.+ler II/33

titre-: titremek

t.-p tur- I/25, II/19

toğuz: dokuz

t. yüz toğsan dörd I/9; tamām tükel t. yüzde I/14, II/10; t. yüz onbêşde I/17, t. yüz toğsan bêşde I/19, I/20; t. ay t. künde I/47; t. yüzde II/12, II/14; t. (ol t. yüzde) II/15

toğsan: doksan

t. (toğzyüz t. dörd) I/9, (toğzyüz t. bêşde) I/19, (toğzyüz t. yettide) I/20

tol-: dolmak

t.-ğay I/2, II/2

t.-up I/20

ton: don, giysi

t.+m (otdın t. kény-) II/23

t.+lar (otdın t. kény-) I/44

Tür Ar.: Tur dağı

T.+ğa (aş-) I/17, II/12

tur-: durmak; kalkmak; (yardımcı) fiil olarak devamlılık ifadesiyle bildirme kipini teşkil eder

t.-ğay (titrep t.) I/25, (kélip t.) I/25, I/44, II/19, (tikip t.) I/27, II/30, (tutup t.)

I/31, I/50, II/29, II/36, (kélip t.) I/34, I/42, (basıp t.) I/50, (basup t.), (tutup t.) I/31, I/48; II/29, (titrep t.) II/19, (yığlap t.) II/22, (kélüp t.) II/23, II/39; (kélüp t.) I/30, (éşitüp t.) II/37; **t.-up** I/4, II/11; **t.-up** (bilip t.) I/3

tut-: tutmak, sunmak, yerine getirmek

t.-ğıl I/39, II/24; **t.-kıl** II/44; **t.-up turğay** I/31, I/50; **t.-up** (élin t.) II/26, **t.-up aluban** II/26, **t.-up turğay** II/29, **bas-up turğay** II/29, II/36; **t.-uban** II/30

tutul-: tutulmak

t.-up (kün t.) I/12, II/8

tükel: tam, bütün

t. I/14, I/17, II/10

türlük: türlü

t. türlü belā I/2, I/12, II/2

U

u Far.: ve
cehüd u tersā I/10

uçmağ: cennet

u. (sekkiz u. nürin birle) I/52, **u.** (sekkiz u. nürin birlen) II/48

uç-: uçmak

u.-uban I/18

uftan-: utanmak

u.-may II/5

uftan-: utanmak

u.-mayın II/5

uftanmak: utanma

u.+tın II/33

Uğan: Tanrı

U. (Rabbim Allāh U.) I/28, II/31; **U+ım** II/13, II/47; **U.** (meñü bākī ol U.) II/16, II/19; **U+ım** (ol U.) I/18, I/24, I/25, I/38, I/51, I/53, II/34, II/49; **U.+ımdın** nidā kél- II/43; **U.+ıñdın** nidā kél- I/29

uluğ: büyük

u. kiçik şehirlerde I/9, **u.** (şamug u. feriştelere) II/22

ur-: vurmak; koymak

u.-ğay II/31; **u.-ğay** (başın u.) II/25, **u.-ğay** (heybet u.) II/38; **u.-mağay** (dem u.) I/28

uruş: savaş
u. kıt- “savaşmak” I/12, II/7
uşal: işte o
u. I/29; **u.** mel’ün I/9
Ü
üç: üç
ü. (on sekkiz miñ ‘âlem fâhri Resül ü.) I/38
üçünçü: üçüncü
ü. I/22
ümmet *Ar.:* ümmet
ü. II/42; **ü.+im** (vây ü.) I/32; **ü.+iye** I/39, II/44; **ü.+leri** (Muhammed’niñ ü.) I/12, I/19, **ü.** (ol Muhammed ü.) II/8, II/14; **ü.+lerim** I/33, **ü.+lerim** hâli I/30, I/35, II/40; **ü.+lerim** II/33, II/35, II/38; **ü.+lerim** (kamuğ ü. yüzün kör-) II/47; **ü.+lerim** (ol ménim ü.) II/37
ün: ses
ü. I/19, I/32; **ü.+ün** (feryäd ü.) II/37
ür-: üflemek
ü.-ğay I/20, I/21, I/23; **ü.-gey** II/15, II/16, II/17, II/18; **ü.-ğıl** I/22; **ü.-gil** II/17
üzengü: üzengü
ü.+sin basıp tur- I/50
üzre: üzere
ü. (ol tamuğ ü.) II/34
V
va’de *Ar.:* vâde; bir iş için önceden belirlenen zaman
v.+ge vefâ kıt-: “sözünü yerine getirmek” I/35
vâh *Ar.:* yazık
v. II/37
var: var
v. II/1, II/2, II/3, II/4, II/5, II/6, II/7, II/8, II/9, II/10, II/11, II/12, II/13, II/14, II/15, II/16, II/17, II/18, II/19, II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/25, II/26, II/27, II/28, II/29, II/30, II/31, II/32, II/33, II/34, II/35, II/36, II/37, II/38, II/39, II/40, II/41, II/42, II/43, II/44, II/45, II/46, II/47, II/48, II/49
var-: varmak

v.-ğay II/6
vâveş *Far.:* karışıklık
v. I/9
vây: vay
v. I/32
vefâ *Ar.:* vefâ, sözünde durma, sadık olma, dostluk gösterme
v. kıt- “sözünde durmak” I/35, II/40
vér-: vermek; krş. **bér-**
v.-dim II/44; **v.-gey** II/49
Y
yâ *Far.:* veya, yahut
y. II/20
yâd *Far.:* hatırlama, anma
y. kıt-: “hatırlamak, anmak” I/32; **y. kıtma-** “anmamak” I/4; **y.+mı** (Hâk y.) I/4
yalğan: yalan
y. I/4
yañlıg: gibi, benzer
y. (bilip turup bilmes y.) I/3
yâr *Far.:* yar, sevgili, dost
y. (ol çehâr y.) I/37
yarak: hazırlık; silah
y.+mı (Cebra’îl y. tut-) II/29
yarat-: yaratmak
y.-dı I/1, II/1, II/1; **y.-tı** I/1
yaş (I): gözyaşı
y.+tı (kaçre kaçre y.) I/46; **y.+lar** (kaçre kaçre y.) II/25
yaş (II): genç
y. olan ték II/18
Ye’cüc *Ar.:* kısa boylu kavim; kıyamet gününü haber vermek için ortaya çıkacak yaratık.
Y. I/17, II/12; **Y.+lerni** I/18, II/13
yene: yine
y. II/14, II/15
yesir <*Ar. esir:* tutsak
y. bol- “tutsak olmak” II/5
yetim *Ar.:* yetim
y. I/48, II/27
yetti: yedi
y.+de (toğuz yüz toğsan y.) I/20
yét-: yetişmek, ulaşmak

y.-ip yügrüp kél- I/35
yér: yer, yeryüzü
y. I/21, II/15; **y.+ni** I/1, II/1; **y. +de** I/20
yéryüzi: yeryüzü
y.+ge I/22; **y.+ne** II/17
yıgla-: ağlamak
y.-p kél- I/26, I/42; **y.-p tur-** II/22
yıglaş-: ağlaşmak
y.-uban I/49
yıgıl-: yığılmak
y.-ip I/27, I/43
yıl: yıl, sene
y.+dın (kırk y. son) I/22, II/17
yok: yok
y.+dır II/20; **y.+tur** I/40
yoldaş: yoldaş
y. II/45
y.-ñ I/49
yörü-: yürümek; gezinmek
y.-gey I/32; **y.-ñ** I/41, I/51; **y.-p** I/15, I/16
yügür-: hızlıca gitmek
y.-üp I/35, I/36, I/43, I/47, II/21, I/32, II/37, II/40, II/41, II/46
yüz (I): yüz
y.+in (kamuğ ümmetlerim y. kör-) II/47;
y.+in sürt- I/13; **y.+in** sürt- (ol Muḥammed ravzasığa) II/9; **y.+in**öp- I/47; **y.+ün**öp- II/26
yüz (II): yüz
y. (toquzy. toqsan dördde) I/9; **y.** (toquz y. onbeş) I/17; **y.** (toquzy. toqsan) I/19; **y.+de** (toquz y.) I/14, II/14;
y.+de (tamām tükel toquz y.); II/10;
y.+de (toquz y. on béşde) II/12; **y+de** (ol toquz y.) II/15

Z

zād <Far. zāde. doğmuş
z. II/11
zālim Ar.: zulüm eden
z.+ ler I/5
zamāne Ar.: şimdiki zaman, yaşanılan günler
z. I/2, I/8, I/20, II/2, II/5
zebānī Ar.: cehennem görevlisi; krş.
zebāniye

z.+ğa II/38; **z.+ler** II/36
zebāniye Ar.: cehennem görevlisi; krş.
zebānī
z. I/31
zebāniyet Ar.: cehennem görevlisi
z.+ğa I/33
zinā <Ar. zinā?: evlilik dışı cinsel ilişki
z. kıI- “zina yapmak.” I/2, II/2

Kaynakça

- Āhîr Zamān*, Kazan 1907: Özbekistan Fenler Akademisi Ebu Reyhan Birunî Namındaki Şarkşinaslık Enstitüsü Taş Basmlar Bölümü Envanter Numarası: 18948
- ARAT, Reşit Rahmeti (1979), *Kutadgu Bilig, III İndeks*, İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1993), “Hakim Ata” maddesi, *İA*, 5/1: 101-105, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ATA, Aysu (1997), *Nasrû'd-dîn Bin Buhanû'd-dîn Rabgüzî Kısasü'l Enbiyâ (Peygamber Kıssaları), II Dizin*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ATALAY, Besim (1986), *Mahmud Kaşgari Divanü Lûgati't Dizini IV*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BUHÂRÎ, Muhammed Şerîf î, *Hüccetü'z-Zâkirîn li reddi'l-münkirîn*, Süleymaniye Ktp., Reşit Efendi, nr. 372, vr. 97^b-98^a
- CAFEROĞLU, Ahmet (1984), *Türk Dili Tarihi II*, İstanbul: Enderun Yayınları.
- CLAUSON, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish*, Oxford: Oxford University Press.
- DEWESE, Devin (2003), “Hakim Ata” *Elr.*, *Volume XI*: 573-574.
- Divan-ı Hikmet* (H.1260), İstanbul Üniversitesi Ktp. Türkçe Yazmalar, nr: 3898.
- ECKMANN, Janos (1988), *Çağatayca El Kitabı*, (çev. Günay Karaağaç), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ERASLAN, Kemal, (1996), *Alî-şîr Nevâyî: Nesâyimü'l- Maḥabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve I Metin*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERASLAN, Kemal (1991), *Ahmed-i Yesevî Divân-ı Hikmetten Seçmeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ERASLAN, Kemal (1992), “Divan-ı Hikmet Nüshalarının Dili”, *Milletlerarası Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri 26-27 Eylül 1991*, s. 21-23, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ERASLAN, Kemal (1996), *Mevlânâ Safiyü'd-dîn Neseb-nâme Tercümesi*, İstanbul: Yesevî Yayıncılık,
- ERASLAN, Kemal (1977), “Yesevî'nin Fakr-nâmesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XII: 45-120, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Hakim Ata Kitabı*, Özbekistan Fenler Akademisi Ebu Reyhan Birunî Namındaki Şarkşinaslık Enstitüsü El Yazmalar Bölümü, nr. 1552, vr. 25^a- 36^a.

- Hakīm Ata Kitābı* (1846): Kazan.
- HAKKUL, İbrahim, Seyfeddin Refiddin (1991), *Süleyman Bakırganıy: Bakırgan Kitabı*, Taşkent: Yazuvçı Neşriyatı.
- HOFMAN, H. F. (1968), *Turkish Literature, A Bio-Bibliographical Survey, Section III, Part I*, Volume 1-3, Utrecht.
- KAYA, Önal (1998), “Süleymān Hākīm Ata Bakırganī ve Şiirleri”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 8:73-209, İstanbul: Simurg Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, Fuad (1981), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- LĀHŪRĪ, Mevlāna Ğulām Server (H.1312/M.1984), *Hazīnetü’l-aşfiyā*, Kānpūr (Cownpore)
- MALOV, E. A. (1897), Kniga o poslednem vremeni (İli o koçine mira) “Ähir Zaman Kitābı,” *IOAIE*, T. 14 Kazan.
- OKUYUCU, Cihan (1995), *Cevāhirü’l- Ebrār min Emvāci’l- Bihār*. Müstensihi, Mahmud bin Hasan bin Şeyhu’n- Nakşibendī’dir (H.1002/M. 1593), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- ÖLMEZ, Zühal (1995), “Eyyüb ve Çağatayca Şiirleri” *Türk Dilleri Araştırmaları*, 5: 105-170, Ankara: Simurg Yayınları.
- STEINGASS. F. (1975), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, (New Reprint), Beirut.
- ŞEYH ŞÜLEYMAN EFENDİ (H.1298), *Lügat-ı Çağatay ve Türkî-i Oşmānî*, İstanbul.
- ŞÜKÜROV, Resul Muhammed Aşırbay Oğlı (1992), *Ahmed Yeseviy: Divan-ı Hikmet*, Taşkent.
- TEKCAN, Münevver (1997), *Hakim Ata ve Bakırgan Kitabı*, Seçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış doktora tezi, Konya.
- TEKCAN, Münevver (2003), “İmâm-ı Azam Ebû Hanîfe’nin Kıssası”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15: 121-168, Konya: Sebat Ofset Matbaacılık.
- TEKİN, Talat (1988), *Orhon Yazıtları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YÜCE, Nuri (1988), *Mukaddimetü’l-edeb*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

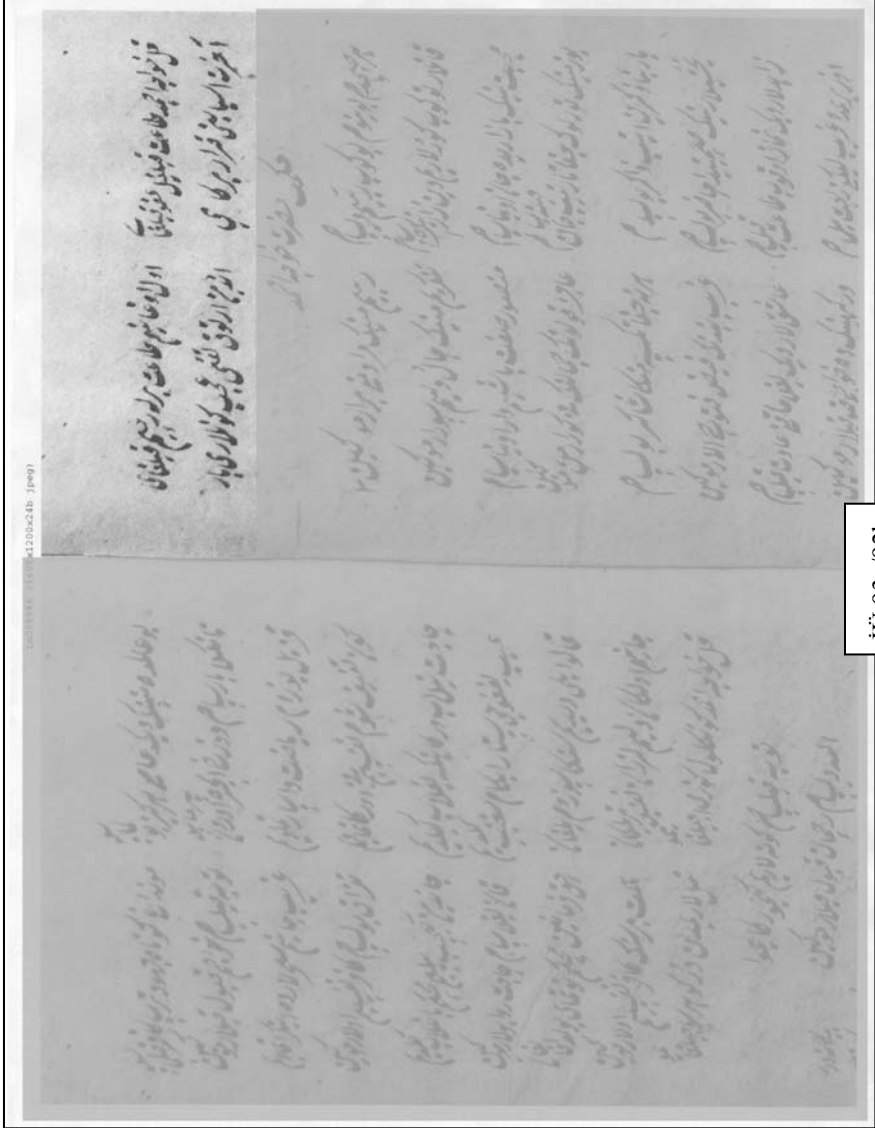

مشق عشق کس مستحق کس بی هم دیکلای	مشق عشق کس مستحق کس بی هم دیکلای
عبدالعزیز علیه السلام بگو کس کلمای	عبدالعزیز علیه السلام بگو کس کلمای
تو کوز اکی تو کوز کوز کوز کوز دیکلای	تو کوز اکی تو کوز کوز کوز کوز دیکلای
محمد ناما کسینه عشق قلیغای	محمد ناما کسینه عشق قلیغای
کجه کسک لیلک ده صغیرین بیتم قلیغای	کجه کسک لیلک ده صغیرین بیتم قلیغای
محمد کوز کوز کوز با آنا دیکلای	محمد کوز کوز کوز با آنا دیکلای
علاق کلام سونلا آتک اولان دیکلای	علاق کلام سونلا آتک اولان دیکلای
جهیرسلان ایشیت قوز کوز ایل علقلای	جهیرسلان ایشیت قوز کوز ایل علقلای
عذر سونلا اولان کوز کوز ایل ارضای	عذر سونلا اولان کوز کوز ایل ارضای
محمد انا م نام عشق کس بی سس	محمد انا م نام عشق کس بی سس
اول اولان جمع حیات لایق کوز دیکلای	اول اولان جمع حیات لایق کوز دیکلای
محمد کسینه عشق کوز با ایشای علقلای	محمد کسینه عشق کوز با ایشای علقلای
سکوز اولان جماعت کوز کوز ایل علقلای	سکوز اولان جماعت کوز کوز ایل علقلای

IÜ 92a/91b

IÜ 93a/92b

The Book of Ahir Zaman Kitab by HAKİM ATA

Research Assist. MÜNEVVER TEKCAN*

Abstract: During the XII- XIII centuries in Central Asia and Turkistan HAKİM Suleymān Ata played an important part in establishing and spreading the Yesevi tradition. He was third successor of Yesevī and well known among the Turks as a successor of Yesevi. Most HAKİM Suleymān Ata's activities were based around Harezm. One of the his works is *Āhir Zamān Kitābı*. This paper compares three different versions of *Āhir Zamān Kitābı* providing transcriptions and a grammatical index containing a dictionary.

Key Words: Yesevi tradition, HAKİM Suleymān Ata, *Āhir Zamān Kitābı*.

---

*Kocaeli University, Faculty of Science and Letter / KOCAELİ
munevertেকcan@hotmail.com

"Книга О Последнем Дне Мира" Хаким Ата

Мюневвер Текджан*

Резюме: Сулейман Хаким Ата, занимающий важное место в создании и распространении традиции Яссави в Туркестане и Средней Азии в 12 и 13 веках, является наиболее известным среди Тюрков и третьим преемником Ахмета Яссави. Одно из произведений Сулеймана Хаким Ата является "Книга О Последнем Дне Мира" которая была активной в Хорезмском регионе. В этом произведении имеются транскрипция текста, сравнённая с различными версиями произведения, разница версий, индекс грамматики и словарь.

Ключевые слова: Традиция Яссави, Сулейман Хаким Ата, Книга О Последнем Дне.

---

* Университет Коджаели Факультет Естественных Преподователь Отделения Турецкий Язык и Литература/ Коджаели
munevvertekan@hotmail.com